

Sammanfattning av texten

Specialpedagogiskt stöd- dilemman med genuskodade diagnoser av Charlotta Pettersson

Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) har i samarbete med pedagogiskt institutionen vid Umeå universitet tagit fram en FoU skrift som heter *Genus och specialpedagogisk-praktiknära perspektiv, en vetenskaplig antologi från Specialpedagogiska skolmyndigheten*. Idéer, tolkningar och slutsatser av medverkande forskare är deras egna. Vi har valt att sammanfatta ett av kapitlen i denna antologi. Kapitlet går givetvis att läsas som helhet i ovan nämnda skrift, där du även finner referenser. Skriften finns att ladda ner i [SPSM:s webbutik](#).

Avsikten med artikeln är att ge läsaren inblick i genuskodade diagnoser, i den här artikeln är fokus på adhd i relation till flickor och pojkars rätt till likvärdiga specialpedagogiska insatser i skolan.

Bakgrund

SPSM har under flera år uppmärksammat ett ökat behov av stödinsatser riktade till pojkar. Detta är särskilt synligt gällande neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF). Det som först uppfattades som tillfälligheter kan snarare ses som könsrelaterade mönster. För att få mer insikt och kunskap om dessa mönster initierade SPSM en granskning och genomlysning av inkomna förfrågningar om specialpedagogiskt stöd under 2013-2015. Den granskningen innefattade förfrågningar om stöd kring skolsituationen för elever med adhd. Vidare var syftet att rikta en kritisk blick mot dilemman som kan uppstå kring genuskodade diagnoser och specialpedagogiska stödinsatser. Underlaget i denna granskning har varit SPSM:s dokumentation av ärenden, där man valde ut 86 ärenden för särskild granskning, 39 av dem gäller skolsituationen för flickor och resterande 47 var riktade kring pojkar. För att få en djupare förståelse intervjuades åtta rådgivare inom SPSM.

Forskning och studier

Förekomsten av adhd beräknas vara ungefär 5 procent. Studier visar att det är 2-3 gånger vanligare bland pojkar än flickor. Ofta när vi pratar om elever med adhd är det bilden av impulsiva och hyperaktiva pojkar som kommer för oss. Gruppen elever med adhd är betydligt vidare och mer komplex än så. Det är inte ovanligt att en och samma elev har överlappande diagnoser inom det neuropsykiatriska området.

Flickor med adhd är relativt osynliga i skolan men även i vetenskapliga sammanhang. Det finns de forskare som menar att flickors svårigheter uppmärksammas för lite och att det är fler pojkar som diagnosticeras på grund av att diagnoskriterierna är baserade på forskning om pojkars beteenden. Flickors sätt att uttrycka svårigheter vänds oftare inåt än utåt, vilket kan få till följd att svårigheterna tolkas som en konsekvens av trassliga familjeförhållanden, krävande skolsituation eller mer individrelaterade problem snarare än bakomliggande funktionsnedsättning. Detta får i sin tur konsekvenser för vilka stödåtgärder som kan komma i fråga. Det är vanligare att pojkar oftare än flickor utreds och för stöd.

Genuskodad diagnos

Vissa forskare hävdar att adhd är en genuskodad diagnos som innebär att normativa och könsstereotypa förväntningar medför att en diagnos blir tolkad och förstådd på olika sätt beroende på om det gäller en pojke eller flicka. Exempel på detta är att flickor i högre grad beskrivs vända svårigheterna inåt samt kan utveckla depression och ångest oftare än pojkar. Forskare menar att flickor har en strävan att anpassa sig till de normativa föreställningarna om vad det innebär att vara flicka. Detta innebär att flickor med adhd både bryter mot den normativa föreställningen av den typiska adhd eleven och om hur flickor bör vara.

Skolors behov av specialpedagogiskt stöd

Enligt intervjuer med rådgivare och granskningen av ärendena verkar skolor söka stöd hos SPSM, gällande elever med utagerande beteende som påverkar omgivningen i hög utsträckning. Svårigheterna upplevs ofta ha eskalerat och förvärrats över tid, detta gäller både flickor och pojkar. I de ärenden som inkommit och som berör flickor har de ofta ett utagerande beteende. Intervjuerna visar att det kan finnas flickor med adhd som har ett annat behov av stöd, än det som skolor söker för. Både genom intervjuerna och granskningen av ärendena framkommer det att flickors symtom uppmärksammas senare än pojkars. En slutsats är att skolor verkar ha svårare att identifiera flickors behov av stöd vid adhd och att de i större utsträckning efterfrågar stöd kring pojkars skolsituation.

Skolors utmaningar

Ansökningar om specialpedagogiskt stöd visar att utmaningar som skolor ställs inför handlar om att möta elever med adhd som uppvisar utagerade beteende, svårt att samspela eller att organisera och strukturera skolarbetet. Eleverna har svårt att nå kunskapskraven och kan ha hög skolfrånvaro. Det kan finnas en samverkansproblematik mellan flera samhälleliga instanser. Rådgivarna framhåller att kärnan i behovet ofta handlar om att förstå och ha kunskap om funktionsnedsättningen och dess pedagogiska konsekvenser. Största skillnaden i det specialpedagogiska stöd som skolor ansöker om är inte innehållsmässigt, utan handlar mer om att skolor i mycket större utsträckning söker stöd kring pojkars skolsituation. Rådgivarna belyser att flickor kan ha strategier för att ta sig igenom sin skoldag, dessa tar dock mycket energi, och när de kommer hem kan de vara såväl utmattade som utagerande. Rådgivare berättar också att mödrar inte blir trodda när de beskriver hur det fungerar hemma, eftersom flickan är så duktig och välfungerade i skolan.

Flickors respektive pojkars behov av stöd

Flickors sätt att uttrycka skolsvårigheter kan vara problematiska att uppmärksamma och identifiera då flickor oftare döljer och förleder. Rådgivare uppmärksammar att hyperaktiviteten hos flickor kan ta sig andra uttryck än de som vanligtvis beskrivs hos pojkar. Det kan handla om att prata oavbrutet eller att uttrycka stora känslor, men det kan också ge sig mer stillsamma uttryck som: pilla i håret, bita på naglarna, bita på pennor. Viktigt att uppmärksamma är att hyperaktiviteten även kan ta sig andra, mer introverta uttryck och vändas inåt i form av ångest eller depression. Introverta uttryck kan självklart även förekomma hos pojkar.

Rådgivarna framhåller att det viktigaste aspekterna för förändring, handlar om förståelse för funktionsnedsättningens olika uttryck.

Specialpedagogiskt stöd- att stötta och utmana

Rådgivarna som intervjuats framhåller att de själva skulle kunna arbeta mer främjande och förebyggande med att särskilt uppmärksamma flickors svårigheter vid adhd som en aspekt av det specialpedagogiska stödet. De framhåller även att det finns uttryck hos flickorna som kan gå att identifiera tidigt, redan i förskolan. Dessa uttryck kan göra sig synliga i leksituationer och/eller kvalitet i samspelessituationer.

När det gäller skolan menar rådgivare att flickor med adhd oftare ger uttryck för att vilja ha bekräftelse på att de gör rätt. De frågar ofta: ”Är det rätt?” Det är även vanligt att de inte kommer vidare i läroböckerna när de ska arbeta självständigt. Rådgivaren framhåller att den typen av mönster är möjligt att uppmärksamma redan på lågstadiet.

Tydliga instruktioner, förutsägbarhet och struktur nämns som viktiga delar för en fungerande skola för dessa elever. Att arbeta tvärprofessionellt, främjande och förebyggande framhålls som viktiga delar i rådgivarnas arbete med att stötta skolorna. Vikten av att involvera elevhälsan betonas också.

Diskussion

Författaren till artikeln framhåller att det finns ett övergripande dilemma för skolan. Å ena sidan framhålls alla barns rätt till en likvärdig utbildning, å andra sidan kräver elevers olikheter och erfarenheter kräver olika stödjande åtgärder.

Den här studien stärker bilden av att flickor med adhd har två normer att förhålla sig till dels normen att vara flicka men även normen av att vara flicka med adhd. Rådgivarna som blivit intervjuade belyser att de har fokus på individens behov och förutsättningar snarare om det är en pojke eller flicka. Detta, framhåller författaren, får dock inte innebära ”genusblindhet”. Genusblindhet innebär avsaknad av medvetenhet om de strukturer och maktordningar som individen befinner sig inom. Det är viktigt att flickor och pojkars olika villkor synliggörs i det specialpedagogiska stödet.

Genusmedvetenhet i det specialpedagogiska stödet kan innebära att lärarna planerar sin undervisning utifrån frågeställningar som: ”Passar den här uppgiften alla elever oavsett kön och funktionsnedsättning? Kommer flickor och pojkar att tilltalas på samma sätt av uppgiftens innehåll och det sätt den är utformad på? Passar det här arbetssättet både flickor och pojkar med adhd?”

När det gäller genusperspektiv på specialpedagogiskt stöd kan det innebära att synliggöra de föreställningar som finns på flickors respektive pojkars beteende. Att göra en synvända där, svårigheter uppstår i mötet med skolkontexten, är något som författaren framhåller.

Uppdaterad 2018-11-22